

presso vel tacito ipsis deferabatur vel confirmabatur. Quocirca et Josephus ait hunc post Aod fuisse electum ad gerendum imperium.

Porrò quæ contra allata sunt facillè dilui possunt; primum quidem, meritò à plerisque illium omitti, quia exiguo tempore principatum gessit, quæ ratio est cur ipsius principatus tempus in annis Aod præcedentis fuerit inclusum. Ad secundum dico pauciora infra de quibusdam aliis iudicibus referri, de quibus aliud nihil dicitur, quàm quòd iudicârunt Israel. Quòd autem hic non dicatur iudicâsse Israellem nullus est momenti; idem enim quoad rem dicitur, cum dicitur salvâsse Israellem, et aliàs qui præcesserunt Othoniel et Aod in iudicibus numerandi non essent, cum de his non dicatur, quòd iudicârunt Israellem. Et quantum salutem illam populo attulerit hic Samgar cum adhuc esset privatus, uti et duo iudices præcedentes; tamen, uti dixi, ab huiusmodi populi defensione censentur ipsi principatum auspicari, quòd iis in posterum principatus confirmari solet, qui pro populi defensione se fortiter gessissent. Ad tertium dico idcirco, ut dixi, non referri tempus principatus ipsius, quia inclusum fuit in annis præcedentis iudicis: sat enim verisimile est Aodi principatus non totos octoginta annos competere, sed anno octogesimo inchoato vitâ functum; huic occasione defensi fortiter populi suffectum Samgarem, sed non totum ipsum integrum annum gessisse imperium, uti et Josephus asserit: atque ita consilio factum ut huius principatus tempus non separaretur à præcedentis iudicis annis. Ad quartum ex dictis liquet responsio; si enim tam breve fuit tempus Samgar, idemque in præcedentis Aod annis inclusum, rectè dici potuit post mortem Aod addidisse filios Israel facere malum in conspectu Domini, hoc est, post octoginta annos illos Aodi attributos, neque id diù post mortem Aod.

FILIUS ANATH. Aliud nihil de huius genere et tribu refertur, quàm quòd filius Anath fuerit, quod satis quidem esse potuit iis qui sub ista vivebant tempora; at nobis rem totam incertam relinquit è quâ tribu esset. Nihilominus quandoquidem cum Philisthæis ei res fuerit, verisimile est fuisse ex aliquâ earum tribuum, quæ Philisthæis propinquiores erant, eujusmodi erant tribus Juda, Danitica et Ephraimitica.

QUI PERCUSSIT DE PHILISTHIM SEXCENTOS VIRGOS. *ἄλλογενέας, alienigenas*, vocant more suo

septuaginta Interpretes Philistinos, ut quantum ea vox omnibus, qui de genere Israelitico non essent, communis esset, ea tamen ferè à Septuaginta accommodetur istis Philistinis, idque fortè ideò, quia hos, utpote sibi viciniore, semper infestos hostes Israelitæ export sunt. Porrò an hos sexcentos viros solus Samgar, an cum sociis, quibus ipse dux præibat, occiderit, quod posterius nonnulli volunt, non constat; quin tamen et prius esse potuerit negari non debet, cum et Samson solus infra mille viros asini maxillâ straverit: hæc enim res etsi insolens et credita difficilis, si humanæ spectentur vires, tamen Deo cuiuspiam robur et vires subministrante, et hostibus pavorem incutiente, nihil usque adeò mirum videri debet, præsertim cum jam ante Deus Israelitis promississet Levit. 26, v. 8: *Persequentur quinque de vestris centum alienos, et centum de vobis decem millia.*

VOMERE. In hoc instrumento consentiunt Hieronymo etiam septuaginta Interpretes, *ὁ τῆς ἀροτραίας*: ita enim habent omnes codices, Romanus, Basileensis, Regius; ita manifestè olim legit Origenes, qui ex occasione multa de aratro, ut proinde manifestè vitiosa fuerit lectio latine Septuaginta editionis, quâ usus S. Augustinus, qui pro eo quod legendum fuit, *in vomere boum*, legit, *præter vitulos boum*; quâ in versione frustra se torquet, cassaque et inutilis est ista, quam facit, questio, an Samgar vræter homines casos etiam boum stragem pugnando fecerit? Porrò vomer *ἀροτραίας* appellatur quasi aratri pes, quòd eâ parte aratrum terram contingat, et eam inambulet. At nostro interprete ac Septuaginta litem movent Rabbini cum suis asseclis, quasi vox hebræa *malmad*, non vomerem, sed stimulum, quo boves inter arandum ad officium adiguntur, et quasi docentur quid agere debeant, significat; venit enim ea vox à *lamad*, quod *discere* significat, et in aliâ conjugatione *docere*; suntque illa duo correlativa, *discere* et *docere*, et stimulo boves docent agricolæ, tanquam discipuli discunt boves. Passim itaque cum Rabbi David omnes Hebrææ sectantes *bovm stimulum* vel vertunt hic vel interpretantur, quantum non desint qui improprie stimulum accipiant pro lanceis ex stimulis vel stimulorum aculeis conceptis. Verùm non facillè ego hæc Rabbini vel Rabinorum asseclis fidem habeo, ubi contra nostri interpretis vel Septuaginta versionem nescio quid incertæ conjecturæ afferant, præsertim que aliunde firmari non possit: at

ex alio Scripturæ loco probari non potest hæc esse vocis illius *malmad* significationem, cum alibi nusquam in Scripturâ reperiatur. Sed hæc significatio, inquit, optimè cum vocis origine consentit: fateor id quidem, at hæc ex origine vocum petite rationes sæpè incertæ sunt et parùm firmæ, et plerumque voces derivatæ à primitivorum suorum significatione recedunt. Deinde quidni vomeri ea vocis origo convenire possit? discit enim quodammodò vomer agricolæ parere, et ejus ductum sequi; idem terram exeret, et docet sui proscissionem pati ut fertilis evadere possit; et eam innumera sint, quæ vel doceant vel discant, uni tamen hæc vox à discendo vel docendo accommodata est, quòd aliud non esse quàm vomerem ex Hieronymo et editione Septuaginta discimus. Neque vis faciendæ est in eo, quòd in Hebræo dicatur *malmad bovis*, quasi ex eo colligi debeat quòd sit aliquid, quo boves doceantur, vel ad officium adigantur; id enim eodem modo in Hebræo dicitur, quòd diceretur aratrum boum, vel serra fabri; neque verò rectè quis dicat, etsi aratrum ab arando dictum sit, dici aratrum boum: quòd eo boves arari debeant, vel quia à serrando serra dicta est,

CAPUT IV.

1. Addideruntque filii Israel facere malum in conspectu Domini post mortem Aod;
2. Et tradidit illos Dominus in manus Jabin, regis Chanaan, qui regnavit in Asor. Habuitque ducem exercitus sui nomine Sisaram; ipse autem habitabat in Haroseth-Gentium.
3. Clamaveruntque filii Israel ad Dominum; nongentos enim habebat falcatos currus, et per viginti annos vehementer oppresserat eos.
4. Erat autem Debhora prophetis, uxor Lapidoth, que iudicabat populum in illo tempore.
5. Et sedebat sub palmâ, que nomine illius vocabatur, inter Rama et Bethel, in monte Ephraim; ascendebantque ad eam filii Israel in omne iudicium.
6. Quæ misit, et vocavit Barac filium Abinoem de Cedès Nephthali, dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus

ideò dicta serra fabri, quòd eâ faber serrari debeat, sed potius quòd aratro boves arare, et serrâ faber serrare solet; sic et *malmad bovis* dictus est vomer, quòd eo boves terram subigant, exercent et quodammodò ad officium et fruges ferendas compellant, sive suâ quasi culturâ doceant.

ET IPSE QUOQUE DEFENDIT ISRAEL. In Hebræo et Septuaginta, ut dixi supra, habetur *salsavit*. Petit autem S. Augustinus quomodò hic dicitur Israellem salvâsse, cum non fuerint Israelite rursùm hic captivitatis iugo subjecti? Verùm ut quis salvare dicatur, nihil necesse fingere jam quemquam in calamitatem, vel captivitatem incidisse, è quâ eripiat; potest enim præcaveri calamitas, et temporì impediri ne inferatur; potest jam tentata necdum autem illata arceri: atque ita videtur hic factum ut mortuo Aod iudice, cuius tempore se movere Philisthæi ausi non erant, mox latrocinii et veltationibus potius quàm bello iusto Israelitis infestarent, paratari postea certum bellum, si non esset qui se eis fortiter opponeret, et hos eadè sexcentorum virorum à Samgare fuisse repressos.

CHAPITRE IV.

1. Ainsi les enfans d'Israël continuèrent encore à faire le mal aux yeux du Seigneur après la mort d'Aod.
2. Et le Seigneur les livra entre les mains de Jabin, roi des Chananéens, qui régna dans le pays où était auparavant la ville d'Asor, que Josué avait brûlée. Il avait pour général de son armée un nommé Sisra, et il demeurait à Haroseth, appelée la ville des Nations, parce qu'elle était habitée par différents peuples qui s'y étaient rassemblés.
3. Les enfans d'Israël crièrent donc au Seigneur; car Jabin, ayant neuf cents chariots armés de faux, les avait échangés opprimés pendant vingt ans.
4. Il y avait en ce temps-là une prophétesse nommée Debhora, femme de Lapidoth, laquelle jugeait le peuple d'Israël.
5. Elle s'asseyait sous un palmier, qu'on avait appelé de son nom, entre Rama et Béthel, sur la montagne d'Ephraïm; et les enfans d'Israël venaient à elle pour faire juger tous leurs différends.
6. Elle envoya donc vers Barac, fils d'Abinoém, de Cédès de Nephthali; et l'ayant fait venir, elle lui dit: Le Seigneur, le Dieu d'Israël

Israel : Vade, et duc exercitum in montem Thabor, tollesque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephthali et de filiis Zabulon.

7. Ego autem adducam ad te, in loco torrentis Cison, Sisaram, principem exercitus Jabin, et currus ejus atque omnem multitudinem, et tradam eos in manu tua.

8. Dixitque ad eam Barac : Si venis mecum, vadam; si nolueris venire mecum, non pergam.

9. Quæ dixit ad eum : Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debhora, et perrexit cum Barac in Cedes.

10. Qui, accitis Zabulon et Nephthali, ascendit cum decem millibus pugnatorum, habens Debhoram in comitatu suo.

11. Haber autem Cinæus recesserat quondam à cæteris Cinæis fratribus suis, filius Hobab, cognati Moysi; et tetenderrat tabernacula usque ad vallem quæ vocatur Sennim, et erat juxta Cedes.

12. Nuntiaturque est Sisaræ quòd ascendisset Barac filius Abinoem in montem Thabor;

13. Et congregavit nongentos falcatos currus et omnem exercitum de Haroseth-Gentium ad torrentem Cison.

14. Dixitque Debhora ad Barac : Surge, hæc est enim dies in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas; et ipse ductor est tuus. Descendit itaque Barac de monte Thabor, et decem millia pugnatorum cum eo.

15. Perterritusque Dominus Sisaram et omnes currus ejus universamque multitudinem in ore gladii, ad conspectum Barac, in tantum ut Sisara de curru desiliens pedibus fugeret,

16. Et Barac persequeretur fugientes currus et exercitum usque ad Haroseth-Gentium, et omnis hostium multitudo usque ad internecionem caderet.

vous donne cet ordre : Allez, et menez l'armée sur la montagne de Thabor : prenez avec vous dix mille combattants des enfants de Nephthali et des enfants de Zabulon.

7. Quand vous serez au torrent de Cison, je vous amènerai Sisara, général de l'armée de Jabin, avec tous ses chariots et toutes ses troupes; et je vous les livrerai entre les mains.

8. Barac lui répondit : Si vous venez avec moi, j'irai; si vous ne voulez point venir avec moi, je n'irai point; car je ne sais point le jour où le Seigneur entrera son ange avec moi.

9. Debhora lui dit : Je veux bien aller avec vous; mais la victoire pour cette fois ne vous sera point attribuée, parce que Sisara sera livré entre les mains d'une femme. Debhora donc partit aussitôt, et s'en alla à Cédès avec Barac.

10. Qui, ayant fait venir ceux de Zabulon et de Nephthali, marcha avec dix mille combattants, étant accompagné de Debhora.

11. Or, Haber, Cinéen, s'était séparé il y avait long-temps de ses autres frères Cinéens, fils de Hobab, allié de Moïse; et au lieu de s'établir au midi de Juda comme avaient fait ses frères, il avait dressé ses tentes jusqu'à la vallée appelée Sennim, et il était près de Cédès.

12. En même temps Sisara fut averti que Barac, fils d'Abinoém, s'était avancé sur la montagne de Thabor.

13. Et il fit assembler ses neuf cents chariots armés de faux, et marcher toute son armée de Haroseth, pays des gentils, au torrent de Cison.

14. Alors Debhora dit à Barac : Courage! car voici le jour où le Seigneur a livré Sisara entre vos mains; voilà le Seigneur même qui vous conduit. Barac descendit donc de la montagne de Thabor, et dix mille combattants avec lui, pour fondre tous ensemble sur Sisara.

15. En même temps le Seigneur frappa de terreur Sisara, tous ses chariots et toutes ses troupes, et les fit passer au fil de l'épée par les enfants d'Israël, aux yeux de Barac, de sorte que Sisara, sautant de son chariot en bas, s'enfuit à pied.

16. Barac poursuivit les chariots fuyants et toutes les troupes jusqu'à Haroseth-des-Gentils, et toute cette multitude si nombreuse d'ennemis fut taillée en pièces sans qu'il en restât un seul.

17. Sisara autem fugiens pervenit ad tentorium Jabel, uxoris Haber Cinæi; erat enim pax inter Jabin, regem Asor, et domum Haber Cinæi.

18. Egressa igitur Jabel in occursum Sisaræ dixit ad eum : Intra ad me, domine mi; intra, ne timeas. Qui ingressus tabernaculum ejus, et opertus ab eâ pallio,

19. Dixit ad eam : Da mihi, obsecro, paululum aquæ, quia sitio valde. Quæ aperuit utrem lactis, et dedit ei bibere, et operuit illum.

20. Dixitque Sisara ad eam : Sta ante ostium tabernaculi : et cum venerit aliquis, interrogans te et dicens : Numquid hic est aliquis? respondebis : Nullus est.

21. Tulit itaque Jabel uxor Haber clavum tabernaculi, assumens pariter et malleum; et, ingressa absconditè et cum silentio, posuit supra tempus capitis ejus clavum, percussumque malleo defixit in cerebrum usque ad terram : qui, soporem morti consocians, defecit, et mortuus est.

22. Et ecce Barac sequens Sisaram veniebat; egressaque Jabel in occursum ejus dixit ei : Veni et ostendam tibi virum quem quæris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram jacentem mortuam; et clavum infixum in tempore ejus.

23. Humiliavit ergo Deus in die illo Jabin, regem Chanaan, coram filiis Israel;

24. Qui crescebant quotidie, et forti manu opprimebant Jabin regem Chanaan, donec deleverunt eum.

COMMENTARIUM.

VERS. 1.—POST MORTEM AOD. In Hebræo est : *Et Aod mortuus est.* Ex quo Arias Montanus colligit adhuc vivente Aod cepisse Israelitas in pristinam devolvi insaniam, quandoquidem dicitur eos addidisse facere malum coram Deo, ac deinde addatur : *Et Aod mortuus est,* quasi dicitur, post quæ, seu inter hæc vel dum hæc

17. Sisara vint en fuyant à la tente de Jabel, femme de Haber, Cinéen; car il y avait paix entre Jabin, roi d'Asor, et la maison de Haber, Cinéen.

18. Jabel étant donc sortie au-devant de Sisara, lui dit : Entrez chez moi, mon seigneur; entrez, ne craignez point. Il entra donc dans sa tente, et elle le couvrit d'un manteau.

19. Sisara lui dit : Donnez-moi, je vous prie, un peu d'eau, parce que j'ai une extrême soif. Elle lui apporta un vase plein de lait, et l'ayant découvert elle lui en donna à boire, et remit le manteau sur lui.

20. Alors Sisara lui dit : Tenez-vous à l'entrée de votre tente, et si quelqu'un vous interroge et vient vous dire : Ny a-t-il personne ici? vous lui direz : Il n'y a personne.

21. Mais Jabel, femme de Haber, croyant que ce serait faire une œuvre agréable au Seigneur que de tuer l'ennemi de son peuple, prit un des grands clous de sa tente avec un marteau, entra doucement sans faire aucun bruit; et, ayant mis le clou sur la tempe de Sisara, elle le frappa avec son marteau, et lui en transperça le cerveau, l'enfonçant jusque dans la terre; et Sisara, ayant été tué de cette sorte, passa du sommeil naturel à celui de la mort.

22. En même temps Barac arriva, poursuivant Sisara; et Jabel étant sortie au-devant de lui, lui dit : Venez, je vous montrerai l'homme que vous cherchez. Il entra chez elle, et vit Sisara étendu mort, ayant la tempe percée de ce clou.

23. Dieu donc confondit en ce jour-là Jabin, roi de Chanaan, devant les enfants d'Israël;

24. Qui, croissant tous les jours en vigueur, se fortifièrent de plus en plus contre Jabin, roi de Chanaan, et l'accablèrent, jusqu'à ce qu'il fût ruiné entièrement.

fierent ipse est mortuus. Hebrææ lectioni penitèns consentiunt Septuaginta: *Kai Aod amethaxa.* Verùm huic interpretationi repugnat versio nostra Vulgata, et passim omnes etiam Hebrææ intelligunt juxta ejusdem Vulgatae versionis mentem, etsi non omnes eandem viam sequantur; et verò sine illud, et, in Hebræo idem va-

leat quod enim, vel *quia*, sive illud præteritum *meth* explicemus et veritatem per plus quam perfectum, quod facit Pagninus, et verò ut fiat sæpè sententia exigat, sive utrumque connectamus et veritatem: *Quia mortuus erat*, sive per ablativos absolutè positos veritatem, *Aod mortuo*, quam rationem sequitur versio Pagnini apud Robertum Stephanum correctæ, et Tigurrini, eisdem omnia redeunt. Neque Septuaginta dissentiant cum et apud ipsos sæpè usuveniat ut particula copulativa per *quia*, vel soristi per plus quam perfectum explicari debeant.

VERS. 2. — ET TRADIDIT ILLOS DOMINIS IN MANUS JABIN REGIS CHANAN. Hic Jabin haud dubiè alius ab altero illo Jabin, qui tunc in Asor regnavit, de quo sermo est Josue 11, siquidem ibi v. 10, dicitur: *Reversusque statim cepit Asor, et regem ejus percussit gladio*. Et rursum cap. 12, inter reges à Josue percussos nominatur rex Asor. Adde à priorè illo Josue armis interfecto facilè 150 annos hujus regis tempora abesse, siquidem plus annis decem supervixit ab hoc rege occiso Josue, qui cum annis quadraginta Othonielis, octoginta Aod, et viginti oppressionis hujus regis Jabin, 150 annos efficiunt. Hunc tamen ex illius posteris fuisse vero simile est, et nomen commune indicat, nisi quis malit omnibus in eà urbe regibus commune id nomen fuisse.

QUI REGNAVIT IN ASOR. Quæstio est, quomodò hic in Asor regnare potuerit, cum Josue 11, v. 11 et 13, dicatur Josue eam urbem percussisse, consumpsisseque incendio? Respondeo omninò asserendum esse eam à Chananeis civitatem denò restitutam fuisse, idque factum Josue adhuc vivente, cum Chananeorum reliquie pacificè adhuc vivere sinerentur, sat verisimile: quanquam Theodoretus et alii quidam velint non in Asor eam habitasse, sed in Haroseth, quam Theodoretus Haroseth vel Hasiroth cum Septuaginta appellat: atque adeò illud: *Ipsæ autem habitabat in Haroseth gentium*, non ad Sisaram, sed ad regem Asor referri; at illud alterum verisimilissimum; quid enim aliud est, regnavit in Asor, quam, regiam habuit in Asor? si in Asor ejus regia, quomodò vel ipsius in alio loco habitatio, vel Asor non restituta intelligi potest? Quocirca illud posterius: *Ipsæ autem habitabat in Haroseth gentium*, rectius ad Sisaram referas exercitûs regii ductorem, de quo proximè præcesserat, quenque à regis abesse, longiusque ab eà cum suo exercitû egresso verisimile est; et verò ab hujusmodi belli ductoris ita sæpè fieri publicæ rei expe-

dit. De urbe Asor ejusque situ dictum est Josue 11, v. 1.

IPSE VERÒ HABITABAT IN HAROSETH GENTIUM. Duplex hic quæstio; una, quisnam ille locus qui hic appellatur *Haroseth gentium*, et unde Haroseth dicitur? altera, cur illud *gentium* additum? Quod ad primam quæstionem attinet, revocant aliqui in dubium, sive illud *Charoseth*, seu *Aaroseth* nomen proprium vel appellativum, nec desunt qui reddi velint (quis inter est Cajetanus et Vatablus) non in *Haroseth gentium*, sed in *syriâ vel nemore gentium*. Cui favet versio Septuaginta in codicibus Regis et Basileensibus infra, v. 16, ubi pro eo russum quod in Hebræo et textu nostro habetur: *Usque ad Haroseth gentium*, ipsi habent: *Usque ad sylvam gentium*. Verùm Hieronymus et Septuaginta hic et v. 13, ut proprium nomen acceperunt, et cum his passim alii, quibus longè potius assentiendum existimo. Et quanquam infra, v. 16, ita in illis codicibus habeatur, uti supra dixi, tamen id meritò suspectum est. cum codices romani emendatissimi habeant: *Usque ad Arisoth gentium*, eodem videlicet modo quo hic expresserunt. Adde quòd alibi nusquam *charoseth* pro *sylvâ* positum reperitur, sed vox alia ab eadem radice derivata *churescha*, vel *syriacè churescha*. Hoc tamen constituto, queri potest unde isti loco vel urbi nomen hoc inditum sit; nam ejusmodi nomina propria apud Hebræos ferè significativa sunt, et ex rebus ipsis, quæ apud illos erant, ferè sumpta. Variæ hujus nominis significationes assignantur apud Bedam: *Nequam semen, iniqua positio, vigilans germen, suscitatio resurrectionis*; sed nulla harum mihi aptè videtur cum hebræâ voce, vel radice ejus congruere. In Apparatu Bibliorum regionum aliæ significationes huic voci tribuuntur, *artificium, aratura, testa, silentium, arditas, et syriacè sylva*. Hanc postremam significationem quasi loco huic convenientem arripit Adrichomius, et censet ita dictam à proximo nemore (nam et ad Samachonitem lacum hanc urbem constituit, quem locum ex Josepho constat fuisse valdè amœnum et nemorosum. At mihi potius ariditè prima illa significatio artificii, vel fabriilis potius operis: nam et vox primitiva *charasch*, quanvis artem mechanicam exercere, et fabricem imprimis significat, et *charasch* quemlibet artificem et fabricem in genere, at ex voce additâ *faber ferrarius, vel lignarius, vel alius hujusmodi indicatur*. Sic Isaja 44, v. 12, *charasch barzel, faber ferri dicitur*; mox versu sequenti, *charasch hetsin*,

faber lignorum, et 2 Reg. 5, v. 11, in Hebræo est, *fabri ligni et fabri lapidis*, quod Hieronymus dixit, *artifices lignorum, artifices lapidum*. Quin et ipsamet vox *charoseth* (quæ hujus loci nomen fuit) non aliter quam pro fabricatione, vel instrumentò ad fabricationem apto posita reperitur. Sic Exodi 31, v. 5: *Charoseth eben et charoseth hets*, hoc est, *fabricatio lapidis et fabricatio ligni dicitur*. Ex his itaque colligo propterea quòd in hæc urbe esset bellicum armamentarium, et in hæc ipsâ ferebant omnes illi currus falcati à fabricis lignariis et ferrariis, qui paulò post dicuntur fuisse numero nongenti, eam ab istâ fabricacione dictam esse *Charoseth*, seu, ut molliore sono veritè Hieronymus, *Haroseth*. Ubi autem hæc urbs sita fuerit non habeo dicere; eam, ut dixi, Adrichomius ponit ad finem Samachonites lacus versus partem illius meridionam, quæque lacum Genesareth respicit; sed conjecturâ potius, quam certo aliquo et solido fundamento, præsertim cum urbem Asor ab hoc lacu Samachonite renovat: attamen cum Josue 11, ex Josepho ostenderimus urbem Asor ad Samachonitem illum lacum sitam fuisse, satis sit verisimile urbem istam alteram, quæ ad totius regni, urbisque præsertim regis presidium adificata erat, non procul eo lacu abesse debuisse, maxime cum ex vicino illo nemore materia ad fabriiles ligni operas suppeteret.

Alterâ verò quæstio erat, cur ad vocem illam propriam *Haroseth* additum sit *gentium*? Ad quam respondeo rem esse valdè obscuram, dici tamen posse id, quod in simili diximus ad Josue 12, v. 25, ubi cum dicitur: *Rex gentium Galgal*, varias ibi, cur rex gentium dicitur, attulimus conjecturas, eaque hic videtur verisimillima, quòd in hanc urbem è variis Chananeorum populis hæc illuc, post excidium à Josue illatum, sparsis evaserint et novam fortè hanc urbem ad sui suarumque rerum presidium adificârunt, vel certè disjectam refoecerint ac munierint: unde et Chaldaeus paraphrastes pro *Haroseth gentium*, habet *fortitudinem munitionum gentium*.

VERS. 5. — NONGENTOS ENIM HABEBAT FALCATOS CURRUS. De his falcatis curribus, Vide Josue 17, 16.

VERS. 4. — ET PER VIGINTI ANNOS YEHEMENTER OPPRESSERAT EOS. Hanc gravem fuisse oppressionem textus omnes indicant, et in nostro quidem textu illud *vehementer*, apud Septuaginta vox $\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha$ in Hebræo *bechezka*, in fortitudine, seu *gravior ac fortiter*; in Chaldaeo

paraphrasi *bethalphi*, in duritie, in furore, in animi exardescencia.

ERAT AUTEM DEBBORA. Vitiòs codices quidam latini *Delbora* habent, qui manifestè retelluntur ex Hebræo, Septuaginta interpretibus, et emendatioribus libris latinis; pluribusque vitiòsam hanc lectionem retellere nititur Antonius Nebrissensis c. 15 Quinquagenæ. An autem *Debbora*, an *Debora*, scribendum sit, his aliqua esse potest; variant latini codices, Sixtini tamen *Debbora* prætulunt. Qui *Debora* legunt suffragantes sibi videntur habere hebræos codices; qui *Debbora*, versionem Septuaginta interpretum. Utrovīs modo legatur nihil admodum interest, cum facili fiat, ut in voculâ aliquâ littera aliqua geminetur, præsertim cum in peregrinam linguam ea transferatur; neque alteri verò ita Hebræi codices suffragantur, ut si incerta Masoretarum puncta sustuleris, utrovīs modo legi non possit. Fateor tamen isti hebræi lectioni Josephum favere, et vocis significationi, que juxta Josephum apertè significat; porro *debbora*, non *debbora* hebræicè apertè dicitur.

PROPHETIS. Nihil novum seu in veteri, seu in novo Testamento prophetis esse feminas; quilibet novus, præsertim si cui animus peccati maculis detersus fuerit, et terrenarum rerum contagione liber, capax est et idoneus ad divinos prophetie radios recipiendos. Sic in veteri Testamento prophetides fuerunt Maria soror Moysis Exodi 15; Holda, 4 Reg. 22, et 2 Paralip. 34; in novo Elisabeth Joannis Baptistæ mater, Lucæ 1; Anna filia Phanuel Lucæ 2; Philippi diaconi filia Act. 21; fuerunt et aliæ plures recentiores, quarum prophetie, vel ab aliis in ipsarum vitis referuntur, vel prophetiarum libris conscripti sunt.

UXOR LAPIDATA. Tres hic quæstiones: una; 1° sive hæc Hieronymi versio probanda? secundò, fuerint hæc per id tempus dum prophetari et judicare populum conjugio illi gata? tertio, quis iste sit Lapidoth? Quod ad primam attinet, revocant hanc versionem nonnulli in dubium: potest enim vox hebræa *Lapidoth* sumi appellativè, et significare *lampades, faces, fulgures*; item hebræa vox *escheth* uti et græca $\epsilon\sigma\chi\epsilon\theta\iota$ apud Septuaginta, pro quâ Hieronymus vertit *uxor*, posset verti *mulier*. Itaque juxta Rabbi Salomonem et juniores Rabbinos, posset verti *mulier lucernarum*, vel *mulier lychnaria*, nempe, ut interpretantur, mulier quæ ellychnia concinnaret pro lucernis Sanctuarii, vel juxta Arim Montanum, *mulier splendorum*,

utpote quæ divinis imbuta et illuminata esset splendoribus. Verum nullo modo recedendum à nostro et Septuaginta interpretibus, qui vocem illam *Lapidoth* propriè acceperunt, propter incertam nescio quam et commentitiam conjecturam; quibus accedunt Patres omnes, et Rabbi David cum multis Hebræis, et recentioribus, Pagnino, Cajetano, Forstero, Tigurinis.

Secunda questio petit, fueritne conjugio illigata quo tempore prophetaret et populum judicaret. S. Ambrosius libro de Viduis eam fuisse viduam asserit. Et verò cum dicitur uxor *Lapidoth*, rectè intelligi potest fuisse uxor, sicuti Ruth dicitur uxor Mahalon, Ruth. 4, v. 10. Accedit vix legi conjugio vacantes prophetie spiritu imbuti solitos. At Hieronymus epistolâ ad Furiam de viduitate servandâ, ait à quibusdam imperitè Deboram viduam asseri. Alii quidam censent conjugio illigatam fuisse, attamen post acceptum prophetie spiritum à marito recessisse. atque totam hanc rem esse incertam; malim tamen dici eo ipso tempore uxorem fuisse, id enim propriè sonat cum quæpiam dicitur alicujus uxor; sic cum Holda prophetissa, 4 Reg. 22, et 2 Paral. 34, dicitur uxor Sellam, rectius videatur accipere eâ quæ reipsa esset uxor. Neque verò repugnat conjugatas et conjugio vacantes, eo præsertim tempore, quo castitas in minori pretio erat, spiritu prophetie imbuti.

Tertia questio erat, quis iste esset *Lapidoth*? Non pauci Hebræorum, quos inter Rabbi David, censent esse Barac, de quo mox sequitur; idemque sentiunt Catholici non pauci, è quibus est et Hugo de S. Victore. Hanc suam opinionem ipsi firmant, quòd Barac et *Lapidoth* affinem habeant significationem, nam Barac fulgur significat, et *Lapidoth*, uti diximus, lampades et splendores. Verum hæc opinio nullo solido nititur fundamento; cur enim hic *Lapidoth*, paulò post Barac diceretur? cur non id verbo vel hoc, vel sequenti capite indicaret Scriptura? cur, v. 6, cum ipsa dicitur vocasse ad se Barac, additur *filium Abinoem*, et non potius *maritum suum*? cur Barac alibi habitat, similiter in tribu Nephthalicâ, ipsa in tribu Ephraim, ut providè necesse fuerit mittere qui eum evocaret? an uno in loco maritus, alio uxor habitare solet? Ratio autem illa ex nominis significatione affini valdè infirma est; non enim si *Benedictus* et *Prosper*, *Fulgentius* et *Ignatius*, *Nicodemus* et *Nicolaus*, eandem vel affinem habeant significationem, mox sequitur possidem esse.

QUE JUDICABAT POPULUM IN ILLO TEMPORE.

Queritur, an ergo ipsa in iudicibus numeranda sit? Hoc videtur ipsa iudicandi vox indicare, cum de multis infra iudicibus aliud nihil dicitur, quam quòd populum judicârunt. Nihilominus aliis contrarium videtur potius asserendum, siquidem esto ipsa iudicârunt, et iudex dici possit quoad iudicandi actum, at prout sumitur vox *iudicis*, cum de iudicibus Israelis sermo est, non videtur ei appellatio hæc competere; nam iudex eum significat qui populi principatum tenet, et ex potestate jus dicit, bellumque ad populi defensionem administrat; hoc autem non videtur Deboræ convenire; nam quod primum et præcipuum erat iudicis munus, scilicet populum defendere, et in bello ducem agere, ipsa non præstitit, sed ipsius suasu Barac. Deinde ipsa principatum non tenuit; nam Barac confecto bello princeps et iudex fuit; alterum enim aliàs dicendum esset, vel duos simul iudices fuisse, vel ipsam principatu cessione bello confecto, quorum neutrum est verisimile. Rursum ipsa non se principem aut iudicem vocat populi, sed matrem, cap. seq. v. 7. Denique si ipsa pro potestate imperasset, imperio suo exercitum coegisset; at non ita factum esse, sed ex spontaneis militibus coactum fuisse exercitum contra Sisaram indicat c. seq. v. 2 et 9. Itaque ipsa Israelicam iudicavit, quia cum nullus esset iudex, nullaque fortè iudicum ordinariorum subsellia, omnia turbante, et nullas coitiones permitteente metu novarum rerum Jabin rege, omnes ad Deboram concurrerant, utpote quæ consilio, sapientiâ, divino spiritu plena esset, non ut pro potestate lites et controversias finiret, sed quòd illius iudicio et sententiæ, quam à Deo esse censebant, libenter se subicerent, ne injudicate lites manerent, quòd facile à tyranno illo permissum, maxime quòd à feminâ nihil sibi timeret. Ita nonnulli. Fateor rem hanc obscuriorem esse; non video tamen cur à priore sententiâ recedendum nobis sit, et cur vocem *iudicabat*, non possimus hic eodem modo capere, quo passim toto hoc libro sumitur, præsertim cum eam iudicem propriè asserant Hieronymus Epistolâ ad Furiam, et Prefatione in Sophoniam; item Ambrosius de Viduis. At ipsa in bello dux non fuit; verum esto, quia minis id decebat feminam, alteri id munus commissum sit, nihilominus et ipsa in bello socia fuit, et ejus consilio bellum susceptum atque confectum fuit; sibi que ipsa victoriam arrogat v. 9; fuit quidem et Barac

iudex; nam et passim ab omnibus inter eos censetur, et, ut videtur, ab Apostolo ad Hebræos 11. Quocirca dicendum est duos simul iudices fuisse, et populi principes; neque id adeò mirum, si aliquando in sacris duo fuerunt summi principes et pontifices Sadoc et Abiathar quantum dici posset etiam Deboram, quæ ad tempus principatum et iudicandi officium susceperat, quamdiu scilicet viro alicui id munus tyranno vetante non permittebatur, deinceps principatu et iudicandi officio obtinuisse et Barac duntaxat consilio adfuisse. Deboram matrem sese vocat, quia esto principatum teneret, amore tamen et sollicitudine boni publici se potius matrem exhibebat. Denique cum ipsa non duceret exercitum, non deuit ab eâ pro imperio exercitum cogi, sed à Barac, cui noverat per divinam revelationem sat multos spontaneos milites ad hoc bellum conficiendum adhaesuros.

VERS. 5. — ET SEDEBAT, scilicet dum jus diceret; is enim situs iudicantium esse solet. Et verò malim ita interpretari, quam sessionem hic pro domicilio et habitatione sumere, etsi vox hebræa utrumque significare possit, vel sedere, vel habitare. Consentunt nostræ explanationi Septuaginta: Καὶ ἔσθη ἐκάθητο.

VERS. 6. — SUB PALMA, QUE NOMINE ILLIUS VOCABATUR, hoc est, sub palmâ, quæ vocabatur vel Deborâ, vel palma Deboræ, et ab eâ nomen sumpserat. Porrò dixi, *Deborâ, vel palma Deboræ*; nam hebræa et versio Septuaginta utrovīs modo verti potest: *Et sedebat sub palmâ Deborâ, vel Deboræ*. Verterim tamen potius per genitivum; etsi enim fieri possit ut viri vel feminæ nomen proprium alicui rei inanimæ in recto tanquam nomen ejus rei proprium adhaerescat (nam et regiones sua ab hominibus mutarunt passim in Scripturâ nomina, Madian, Moab, Saba, Ophir, Cog, et Magog, etc., et urbes, Damascus, Hebron, Enoch, Dan, etc., et libris auctorum nomina adhaeruerunt, seu sacrorum, Isaias, Jeremias, Mattheus, Marcus, etc., seu profanorum, Homerus, Aristoteles, Virgilius, Cicero, etc., vel eorum quorum in iis res gestæ referuntur, ut Josue, Tobias, Judith, Esther, et statuarum, imaginum, monumentorum nomina ab iis, quorum sunt, nomina traxerit; sic enim Petrus, Paulus, Franciscus, B. Virgo eorum imagines et simulacra appellantur, et numismata subinde ab imagine in ipsis expressâ nomen accipiunt: hæc ratione Henrico, Albertus, Jacobus numismata appellari videmus);

extra hæc tamen non faciliè crediderim reperitum iri inanima, quibus hominum propria nomina imposita sint in recto, eujusmodi essent valles, silvæ, arbores, montes; at in obliquo frequens id in Scripturâ, vallis Achor, vallis Ennom, vallis Hebron, vallis Mambre, mons Ephraim, etc. Adde verò in Scripturâ non faciliè reperitum iri monumenta, quibus hominum propria nomina adhaeruerint, præterquam in obliquo, Sepulchrum David, Monumentum Rachel, Manus Absalon. Quo fit ut nec temerè et sine fundamento asseri hic debeat nomen Deboræ proprium in recto huic palmæ hic attributum. Palmæ hic pro palmâ vult Cajetanus; ego palmam cum Septuaginta et interprete nostro retineo, non sub palmâ, unque arbore rectè qui sedere dici potest, minus rectè sub palmæ vel sylvâ.

INTER RAMA ET BETHEL. Fuerunt hæc urbes in confiniis duarum tribuum Benjamin et Ephraim; Bethel tamen magis propriè Ephraimitarum fuit, ut ostendimus Gen. 28, v. 19. Rama (quæ vox *excelsum* sonat) Benjaminitarum, ut passim Josue 18, v. 25, Osee 5, v. 8 et alibi indicatur. Fuit tamen et alia Rama Samuelis patria, quæ passim in Scripturâ ad distinctionem prioris Ramæ dicta est Ramatha, et 1 Reg. 4, v. 1, dicitur Ramathaim Sophim, in Evangelio Arimathia appellatur. Fuerunt et alia ejus nominis loca, nam et excelsa et montana Judæe legimus, et Rama in Judâ legimus, 3 Reg. 15, v. 17. Nihilominus hunc locum de primâ illâ urbe Rama Benjaminitarum accipio, quæ *xxxv* *Egypti* ita appellata fuit, idque ipsam loci hujus situs postulat. Ex quo fit ut hæc Deboræ palma necessariò etiam in utriusque tribus Ephraim et Benjamin confinio fuerit, ita tamen ut in tribu esset Ephraim.

IN MONTE EPHRAIM, hoc est, in uno aliquo è montibus Ephraim; particularis enim alius mons significat, etsi quis ille sit mons determinatè non declaratur. Porrò plures fuisse montes in tribu Ephraim, imò totam hanc tribum montibus respersam esse, ac in montibus his urbes ferè, multa sunt, quæ indicant: nam infra, cap. 7, versu vigesimo quarto, ut totus monteretur Ephraim Jordanem ejusque vada occupare, dicitur Gedeon misisse in omnem montem Ephraim, et paulò post eodem versu: *Clamavitque omnis Ephraim, et præoccupavit aquas Jordanis*, etc. Montis igitur iis, qui in montibus erant, totus Ephraim monebatur. Deinde Josue 17, v. 15: *Possessio montis Ephraim ponitur pro totâ Ephraimitarum*

possessione. Rursùm passim ubique urbes in tribu Ephraim sitæ, in monte Ephraim esse dicuntur, Thamnathare Josue 19, versu 50, et alibi; Sichem Josue 20, v. 7, et cap. 21, v. 24; Samir infra, Judicium 40, v. 1; Ramathaim Soppim, 4 Reg. 4, v. 1; Samaria 3 Reg. 16, v. 24, et vix urbem quampiam legas in tribu Ephraim, quæ non in monte statnatur. Præterea passim in Scripturâ mons Ephraim ponitur pro totâ regione Ephraimitarum.

IN OMNE JUDICIUM, hoc est, ad lites definiendas, dirimendasque.

VERS 6. — BARAC. QUESITUM hic etiam aliqui, quis iste Barac fuerit? Supra eorum opinionem refutavimus, qui Barac maritum Debboræ, eundemque cum Lapidoth faciunt. At non defuerunt etiam qui Barac Debboræ filium esse voluerunt, inter quos imprimis est Ambrosius libro de Viduis; at salvâ tanti viri pace id nihil verisimilitudinis habet, ob idque et hoc rejicit Hieronymus Epistola ad Furiam tanquam imperitum et à Scripturâ alienum. Et verò, si ita esset, quomodò ipsa Barac nunquam filium, ille Debboram nunquam matrem vocitasset? quomodò semper illi inter se tanquam genere et sanguine extranei agerent? quomodò Nephthalitica, si mater in tribu et de tribu Barac filius Abinoem, si Debboræ maritus fuit Lapidoth? Quomodò Barac moratus in tribu Nephthali et de tribu Ephraim? Quòd autem Debboram matrem se vocet cap. seq. v. 7, ad rem nihil facit; non enim ipsa se vocat Baraci matrem, sed matrem in Israel, utpote quæ erga totum populum maternum affectum et sollicitudinem expressisset, eique quasi vitam excessu tyranni jugo reddidisset.

Porrò de Barac illud solum hic habemus patrem habuisse Abinoem nomine, tribu Nephthalitam fuisse, et de Cedes urbe tribus Nephthali ortum fuisse: cætera de eo obscura sunt. Cedes autem Nephthali omnium urbium, quæ in eâ tribu erant, videtur fuisse nominatissima: erat autem Galilææ superioris urbs, et postmodum à Romanis inter Decapoleos civitates numerata. Fuit eadem urbs Levitica, non sacerdotalis, etsi id videatur ab Hieronymo in Locis hebraicis asseri, eademque inter civitates refugij Cisjordaninas maximè borealis. Vicinam Tyriorum agro asserit Josephus libro 45 Antiq. cap. 9. Hieronymus autem in Locis hebr. à Tyro vicesimo abesse milliario scribit, et suo tempore Cidissum appellatam. Fuertunt et alia ejusdem nominis urbes in aliis tribubus; nam et in tribu Issachar etiam Ce-

des nominatur 1 Paralip. 6, eademque etiam Levitica civitas; est et alia Cedes in tribu Juda, cuius meminit Hieronymus in Locis hebraicis, quæ Josue 15 et 15 Cades appellatur, sed in Hebræo eodem modo scribitur quæ Cedes hæc tribus Nephthalitica, ob idque hæc ad distinctionem passim Cedes Nephthali appellatur.

VADE ET DUC EXERCITUM IN MONTEM THABOR. Erat hic mons mirum in modum opportunus tum ad provocandum è vicinâ Sisaram, nam Asor et Hasoreth non procul inde aberant in sorte tribus Nephthali, tum ad expediendas explicandasque belli copias, utpote in medio Galilææ campo, in tribu quidem Zabulon, in confinio tamen tribus Issachar et Manasse; in ejus culmine planities est ampla, quam viginti sex stadiis definit Adrichomius, viginti verò Josephus, libro 4 Belli cap. 2, viginti tribus Hegesippus, estque is mons rotundus, triginta stadiis altus, à parte boreali inaccessus. Vide de eo plura apud Josephum supra, qui eum Atabyrium, et alibi Itabyrium vocat; Adrichomium, item et Hieronymum in Locis hebraicis.

Quæ sit nominis hujus *Thabor* significatio non omnes idem sentiant. Hieronymus et Beda in hebraicorum nominum explicationibus explicant hanc vocem, *veniens harenæ, seu adventus luminis*; crediderim eos respexisse ad Christum in eo monte transfiguratum et splendenter. In Apparatu Biblico explicatur *ca vox electio, vel puritas*; et verò à puritate et serenitate eum montem dictum esse vult Serarius noster, deductâ nimirum voce ab hebræo *barar*, vel *bara*, quod significat *eligere, vel mundare*, atque ad eò תבור *thabor*, præposito ה *heemantico mons electus, purus, speciosus, amatus*; siquidem et ב *bor* significat *munditiam, puritatem, serenitatem*. Porrò quam iste mons sit amœnus præstat ex ipso Adrichomio genalato teste id audire. Est, inquit, hic mons *caeli et temperie saluberrimus, vineis, olivis, variis, et quæ arbutis et fructiferis arboribus totus et undique consitus, rore perpetuo humidus, arborum frondibus versicoloribusque herbis et semper viridis, atque suavi omnigenum florum odore fragrantissimus. Hinc magna ferarum, maximèque avium hic est frequentia, et quarum et grato concentu amœnissimus est, et venatu celebris. Ut paucis dicam, totus hic mons ascendens oculis, respiciendusque et animis dicatus est.* Joannes Cotovius in suo Itinerario hierosolymitano, libro 5, cap.

7, ita de eodem: « Mons Thabor, inquit, in medio Galilææ planitie situs, à radice paulatim atollitur, à medio ad summum usque verticem maximè præceps, præruptus, ascensu est difficilis, et à septentrione inaccessus: miro alioquin pulchritudinis, amœnus, amplus atque rotundus, à circumjacentibus (quibus sublimior est) sejunctus: variis arbutis, arboribusque undique consitus, densisque sylvis perpetuò virentibus refertus, et omnigenorum florum odore fragrantissimus, cœlique temperie felicissimus. In eo videre est ilices altissimas, arbutos, lentiscos, charnubos, oleas, aliasque varii generis arbores. Omitto plantas medicæ virtute nobiles quamplurimas, quas passim telus hic producit; ex montis summo jugo magnâ cum lustrantium voluptate atque admiratione latè undique prospectus patet. Ab ortu siquidem et austro mare Mortuum, Arabiam desertam, montes Seir, Galaad et Hermon, Jordanem amnem, mare Genesareth, ac multos præterea colles vallesque fertillissimas conspicias; ab occasu montem Carmelum, urbesque Zephet et Nephthalim, hodiè Suzim, ac mare ipsum Mediterræneum; ab aquilone montem Libanum species ctes. » D. item Radzivilus in suâ hierosolymitanâ Peregrinatione: « Thabor, inquit, est mons altissimus, mirâ elegantâ in rotundam formam concentratus, ut ab arte magis quam à naturâ factus videatur. Nam per gyrum in parte inferiori rupium cinericii coloris circumferentiâ cingitur: quam deinde viridum frutetorum ordo ita intersecat, ut ab imo usque ad summum rupes rotunda virenti frondium coronâ artificiosè circumdata videatur. »

Hæc vocis ab amœnitate derivatio omninò probabilis est; sunt tamen et alie duæ probabiles, una, ut dictus sit hic mons Thabor à voce chaldaicâ vel syriacâ *Thebar*, quæ significat *conterere, confringere, comminuerè*, et in illius nominis impositione spectata fuerit illa victoria de Sisarâ juxta hunc montem à Baraco reportata, de qua paulò post Scriptura; nam et Chaldeus paraphrastes in suâ Paraphrasi hæc voce utitur infra v. 15; sed tunc dicendum esset hic et in libro Josue per prolepsim ita montem hunc appellari. Altera nominis derivatio est ut veniat à voce *bor*, quæ Hebræis *cisternam* significat, propterea quòd in eo monte tantummodò pluviales aque sint, et in cisternâ collectæ. Indicat hoc Josephus libro 4

Belli, cap. 2, de hoc monte loquens: « Etenim incolis sola aderat pluvialis. »

DE FILIIS NEPTHALI, ET DE FILIIS ZABULON. Sunt enim hæc tribus contemine et monti Thabor vicinæ. Præter hos tamen etiam alios ex aliis tribubus se conjunxisse, præsertim de tribu Manasse et Issachar, indicatur cap. seq. v. 14 et 15.

VERS 7. — IN LOCO TORRENTIS GISON. Est hic torrens planè vicinus monti Thabor, ut asserit Adrichomius et Hieronymus in Epitaphio Paulæ, et in Locis hebr. imò Adrichomius ait ex ipso pede montis Thabor scaturire, vel potiùs è collectiis, et è circo montis Thabor et Hermon vicino defluentibus generatur, ut vult Masius, quem torrentem in genium dividit, ita ut in ortum unus ad mare Genesareth feratur, alter ad occidentem in mare Occiduum, uterque, tam Masius quam Adrichomius, auctor est.

VERS 8. — SI VENIS MECUM, VADAM: SI NOLUERIS VENIRE MECUM, NON PERGAM. QUESITIO est, an Barac cunctando hic et detrectando onus impositum peccarit? Peccasse hæc videtur suadere, primum quia contra obedientiam Deo debitam fuit ei per prophetidem præcipientem non statim obedire, sed tergiversari, et leges ac conditiones ponere, sine quibus obediturum non sit; secundò quia non tantum cunctatus est Barac, et tergiversatus, sed etiam animum habuit certis positis circumstantiis non obedire, ut ipsius verba indicant; tertio quia videtur diffidentia erga Deum laborasse; cum enim Deus victoriam promitteret, non debuit ad victoria securitatem prophetidis societatem exposcere, sed Deo promittenti fidere; quartò quia culpam indicat pena consecuta, quam versus sequens explicat, nimirum fore ut propter illam emetationem parte gloriæ, quæ ipsi obventura erat, spoliatur. Contra tamen afferri potest locus ex Epistola ad Hebræos cap. 11, ubi inter cæteros judices Barac sanctorum catalogo adscribitur, et à fide laudatur. Verùm etsi nolim omni culpâ Baracum absolvere, quemadmodum declarant argumenta in eam rem adducta, crederem tamen à graviore noxiâ absolvendum; nam fidem in Deum satis probat iste Apostoli locus; et verò credi potest ita locutum Baracum, non quòd detrectaret imperium, sed ut Debboram impelleret ad sese comitem jungendam, et suo illo comitatu ac intrepido animo ostenderet id Deo datum esse imperium, ac insuper in rebus dubiis, si quæ occurrerent, ipsa Deum consuleret, et

sana consilia suggereret. Adde Baracum censeisse facilius se posse expeditione illâ bellicâ defungi, delectum habere militum, eosdemque sibi habere morigeros, si ipsa præsens adesset, quæ et illos in officio contineret, et persuaderet id à Deo belli consilium profectum.

Nota verò in septuaginta Interpretum versione, quæ est in Romano et Basiliensi codice, ddi quædam, quæ neque textus noster neque hebræa expriment, esseque hæc sincera indicant SS. Patres, qui hæc etiam olim legerunt. Addunt verò rationem, quam Barac attulit, cur sine Debhora bellicam hæc expeditionem suscipere detrectaret; est autem hæc ratio: *Ὅτι οὐκ εἶδα τὴν ἀμάρταν ἐν ἧ εὐδοκίᾳ Κόριος τὸν ἀγγέλου μὲν ἰσῶν*, quam sic latine legit Augustinus: *Quia nescio diem, in quâ prosperat Dominus angelum mecum.* Ambrosius verò libro de Viduis: *Non novi diem, in quâ dirigit Dominus angelum suum mecum.* Quorum hic sensus est: Hæc est ratio cur sine te nolim ad hoc bellum proficisci, quia facile accidere potest ut aliquid vel precipitanter et temerè agam, tempus victoriæ à Deo decretum occupando, vel opportunitatem victoriæ tempusque promissi à Deo auxilii cunctando elabi sinam, et in omnibus consilii incertus sim; tu autem si mihi adsis, utpote divino Spiritu plena et prophetiæ dono impleta, indicare poteris quid quoque tempore agendum sit. Et verò hæc ipsa in re maximè operam suam commodasse Debhoram ut tempus quo confligendum esset indicaret, satis declarat versus infra 14. Ex quo liquet Baracum neque absolutè subterfugisse divinum imperium, neque ex diffidentia divini auxilii cunctatum fuisse; quamquàm in eo aliquantulum ab eo peccatum, quòd à Deo missus non statim irit, cætera divinæ Providentiæ committens, quæ et promissa cumulât implere solet, et mediâ ac opportunis commoditates rei perficiendæ objicere.

VERS. 9. — IBO QUIDEM TECUM, SED IN HAC VICE VICTORIA NON REPUTABITUR TIBI, QUIA IN MANUS MULIERIS TRADETUR SISARA. Hic, uti dixi, pœnâ conveniente plectitur ista Baraci cunctatio; est autem hæc pœna: Noluisti, Barac, sine femina comite bellicam hæc expeditionem aggredi; ita quidem fiet, sed in hoc ipso conveniente pœnâ mulctaberis; parabat tibi Deus ex reportandâ de Sisarâ victoriâ exitum quoddam gloriæ decus, si extemplo divinis imperiis morem gessisses; quia verò tergiversatus es, hæc tibi gloriâ Deus spoliabit, vel ejus certè

majori parte, et eam in feminam transferet, ita ut ad te exigua gloriæ portio redeat. Itaque non omni omnino gloriâ privandus fuit Barac, sed præcipuâ portione, ita ut in hoc negotio non primas ipse tulerit, sed secundas, vel tertias. Quocirca, etsi noster et hebræus textus totam gloriam videantur Baraco auferre, explicandum tamen id juxta canonem 15, quem in præloquiis Scripturæ dedimus, ubi diximus solere Scripturam subinde in comparationibus affirmare aliquid de eo quod alteri præferretur et præcipuum locum tenet, negare verò de altero, quod postponitur. Porrò Septuaginta hunc sensum satis indicant, qui id, quod Baraco detrahendum est, vocant *πρωτὴν μέρος* primatum, seu primas partes.

Quæres, quænam sit ista mulier, in cujus manus tradendus sit Sisara, et victoriæ palma Baraco præripienda. Debhoram aliquid, alii plures cum Josepho Jabelem, cujus manu cæsus est Sisara, volunt. Et hæc videtur ad veritatem propior explicatio: in hujus enim Jabelis manus propriè et physicè traditus est, vel, ut in Hebræo habetur, venditus est Sisara. Deinde in hujus Sisaræ eadè inprimis stabat totius summa victoriæ, cum eo minimè caso nec perfecta victoria, nec bellum confectum, utpote mox ab eodem instaurandum, censeri posset, quem cum neque Baracus, nec ipsius milites occiderint, sed femina, meritò consetur maxima gloriæ pars ei detracta, et in illam feminam translata. Fateor tamen in Debhoram etiam non parvam hujus gloriæ partem fuisse derivandam, cujus suavis et auctoritate susceptum hoc bellum, et consilio confectum fuit, ut proinde etiam meritò videri possit vix Baraco in hæc gloriâ secundas deberi, sed tertias tantummodò.

VERS. 10. — ZABULON ET NEPHTHALI, HOC EST, ZABULONITIS ET NEPHTHALITIS.

VERS. 11. — HABER AUTEM CINEIS RECESSERAT QUONDAM A CETERIS CINEIS FRATRIBUS SUIS FILIIS HOBAB COGNATI MOISI. De Hobab et Cineis dictum à nobis abundè Num. 10, v. 29, et supra libri hujus cap. 1, v. 16. Porrò hæc de Habere Cineis intextur hoc loco commemoratio propter eam, quæ sequitur de Sisarâ ad tentorium Jabel uxoris Habere profugiente, historiam; mirum enim cupiam videri potuisse, quòd cum dictum esset cap. 1, Cineis in sortem tribus Juda habitatum transisse, et in deserto juxta Arad sedem fixisse, unde nunc hic Cineis inter Zabulonios vel Nephthalitas. Indicat igitur hic Scripturâ hunc à cæteris Cineis recep-

cisse, et aliò habitatum concessisse, de more Cineorum tamen non in domibus, sed in tentoriis et tabernaculis vixisse, uti et satis tota sequens indicat historia, et verba, quæ hic mox consequuntur: *Et tetenderit tabernacula.*

USQUE AD VALLEM, QUÆ VOCATUR SENNIM. In hebræo pro eo quod interpres noster vallem dixit, habetur *elon*, quod *quercum*, vel *quercetum* significat; et verò *quercum* verterunt Septuaginta, Pagninus, Cajetanus, et alii, *quercetum* Tigurini, *Elon* relinet Vatablus in notis; neque dubium est locum significari his arboribus consitum; solabant enim hi Cinei in desertis et nemoribus, non tamen procul ab urbe habitare; unde et hic additur: *Et erat juxta Cedès*, ex quo liquet vallem hanc vel quercetum in agro Cedès Nephthali, atque adeò in tribu Nephthalitica fuisse, à quâ etiam non procul Asor et Haroseth, ad quarum alterutram prolongebat Sisara, abfuit. Porrò locum qui hic vocatur *Sennim* mihi non dubium esse illum eundem, qui Josue 19, versu 33, *Saananim* dicitur; uterque enim locus est in tribu Nephthalitica, et in Hebræo eodem ferè modo utrobique locus hic scribitur; unde et Pagninus hic *Saananim* vertit, et licet in Hebræo *Saanaim* habeatur, ad marginem tamen notatur legendum esse *Saananim*.

Nota verò vocem illam *Sennim* Septuaginta appellativè reddere, sed in diversis codicibus diversimodè: codex Romanus habet: *Usque ad quercum aliena rapientium*, at codex Basiliensis et Regius: *Usque ad quercum quiescentium* habent, quomodò et codex Romanus notat alios libros habere, et legit Procopius. De hæc versione quod dicam non habeo, nisi quòd *sah* syriacè *fraudare* significet; aliàs enim si vocis hebræicæ significatum attendatur, potius videatur verti debuisse: *Usque ad quercum commigrantium*, siquidem *Saha*, *migrare* significat, et *Sahan*, *domicilium*, aut *tabernaculum transferre*, ut proinde locus hic videri possit nomen esse nactum ab istis Cineis, qui ex uno loco ad alium commigrarant, et tabernacula transferunt. Quod hic de duobus lacubus vel foveis aquâ plenis habet Chaldaeus paraphrastes (id enim significat in Chaldaea paraphrasis vox *aganaya*) vel Arias Montanus de duabus paludibus notissimis et perpetuis, à quibus vallis hæc suam notationem nomenque habuerit, non intelligo, nec unde hauserit scio; harum paludum nomina promere ipse debuisset. Est

quidem Semeconitis acus, seu Aquæ merom in eâ regione, ad quem lacum Asor sita urbs, et fortè Haroseth gentium; at à Cedès videtur fuisse paulò remotior. Deinde quomodò hujus vallis vox ab his paludibus dicta sit tam nominatis non video, nusquam enim ejus nominis paludes in Scripturâ apparent.

VERS. 14. — HÆC EST ENIM DIES, IN QUÆ TRADIDIT DOMINUS SISARAM IN MANUS TUAS. Non est id contrarium ei quod supra v. 9, eadem dixit Debhora: *Quia in manus mulieris tradetur Sisara*, utrumque enim verum est; siquidem traditus est Baraco debellandus, Jabeli occidendus.

VERS. 15. — PERTERRUITQUE DOMINUS SISARAM, ET OMNES CURRUS EJUS. Vox hebræa non significat panicum aliquem terrorem silenter et sine strepitu in animos immissum, sed significat terrificare magno cum strepitu et fragore, quisquis tandem ille fuerit strepitus vel fragor, et undecumque immissus; et ita necessariò sumitur eadem vox hebræa Exodi 14, v. 23, Josue 10, v. 10, et 1 Reg. 7, v. 10, in quo posteriore loco ita vertit Hieronymus: *Intomuit Dominus fragore magno in die illâ super Philistinum, et exterruit eos.* Porrò eandem vocem ut plurimum Septuaginta reddunt vel per verbum *συναρπάζω*, quod significat confundo, conturbo, vel per verbum *ἐκτρέπω*, hoc loco et alibi, significatque ea vox quasi stupidos et amentes reddo, quemadmodum fit in magno terrore, ut homo satis sibi non constat, et mente atque omni consilio prorsus deturbetur, quod nos Galli, dicimus: *Il les fait sortir hors du sens, il les fait enrager.* Etervò similem perturbationem licet videre locis paulò ante è Scripturâ alatis.

Quæres, quâ ratione, vel quo fragore Deus Sisaram perterruit. Quin Deus variis modis et innumeris potuerit Sisaram, ejusque copias perterrefacere dubium non est, vel armatorum angelorum et ad pugnam comparatorum solo aspectu, vel terrificarum formarum objectu, vel occultâ strage ab angelis editâ, vel ingentis quasi exercitûs adventantis strepitu, uti olim in castris Syriæ Elisei tempore 4 Reg. 7, vel aliis istiusmodi modis; quid autem reipsâ factum sit non potest certò constitui, nisi quòd, uti dixi, fragor aliquis ingens hunc terrorem afferens constitui debeat; potest autem variis modis et è variis causis hujusmodi strepitus et fragor proficisci. Mihi autem non displicet cum Josepho, Lyrano, Serario, fuisse procellam à Deo excitatam admixto ingenti fragore tonitruum et fulgurum in Chananeis

delapsorum, vehementis crasseque grandinis mirum strepitum edentis delapsu in currus undique ferro et falcebus armatos loricatorumque milites; hæc enim ratio apta erat et digna Deo ut præsens suum auxilium Israelitis adesse comprobaret, et virtutem suam Chanaanais admirandam terrore injecto demonstraret. Et verò hujusmodi quidpiam indicat Deborra seq. cap. v. 20, cum ait: *De caelo dimiticatum est contra eos.*

Addè quòd et alibi ferè, ubi cum fragore res à Deo peracta est, et usurpata vox illa hebræa *hamam*, quæ cum fragore perterrefacere et conterrere significat, ferè legamus hujusmodi tempestatem et procellam adhibitam, siquidem Exodi 14, ingressis maris Rubri semitam Ægyptius dicitur: *Ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum per columnam ignis et nubis, interfecit exercitum eorum, et subvertit rotas currum, ferebanturque in profundum, quam in rem procellam, fulmina et tonitrua in Ægyptios immissa ibi diximus, quæ res Ægyptios dicere compulerit: Fugiamus Israelem, Dominus enim pugnat pro eis contra nos.* Sic Josue 10, v. 10, dicitur Deus Chanaanæos plagâ magnâ contrivisse, ubi eadem vox est in Hebræo, ubi et paulò post lapides grandinis in eos dicuntur immissi mixtis, ut verisimile est, etiam tonitruis et fulminibus, 1 Reg. 7, v. 10, dicitur Deus intonuisse fragore magno super Philistinum, eosque exterruisse: 2 Reg. 22, v. 14 et 45: *Tonabit de caelo Dominus, et Excelsus dabit vocem suam; misit sagittas, et dissipavit eos; fulgur, et consumpsit eos.* Quod idem reperitur paucis immutatis Psal. 17: *Et intonuit de caelo Dominus, et Altissimus dedit vocem suam; grandis et carbones ignis. Misit sagittas suas, et dissipavit eos; fulgura multiplicavit, et conturbavit eos.* Rursùm Psal. 145, v. 6: *Fulgura coruscationem, et dissipabis eos; emitte sagittas tuas, et conturbabis eos.* Quibus locis pro, *consumpsit, conturbavit, conturbabis*, est vox ista hebræa *hamam*; vides autem istiusmodi conturbationi et stragi addi tonitrua, fulmina, voces sive fragores et trepidus grandinem, sagittas et carbones ignis, quæ posteriora non alia sunt à fulminibus. Ex similibus igitur Scripturæ locis, ubi ad hostes perterrefaciendos et disperdendos ferè legimus procellas istiusmodi adhibitas, colligo planè verisimile esse etiam hic ad Sisaram et Chanaanæos terrendos fuisse easdem à Deo usurpatas.

Simile est illud de legionis fulminatrice à Christianis militibus conlata, quæ, quòd Marco

Aurelio imperatore à barbaris intra montes concluso, exercituque ejus ferè siti enecto ob aquæ inopiam parùm abesset, quin omnes perirent, rogatu imperatoris cum in genua procumbentes sibi totique exercitui opem à Deo poposcissent, exorta fulmina, densaque grandis cladibus barbaros affecit, et in fugam compulsi; imperator verò cum suis aquâ frigidâ et copiosâ recreatus fuit, unde et legio *νεφελοειδής*, seu *fulminatritz* appellata. De qua re ita Claudianus de sexto Consulatu Honorii:

Non tantis patri studiis ad templa vocatus,
Clemens Marco, redis, cum gentibus undique cinctan
Exiit Hesperiam paribus fortuna periculis,
Laus tibi nulla ducum; nam flammæ imber in hostem
Decidit; hunc dorso trepidum flammante ferebat
Ambustus sonipes; hic tabescent solutus
Castra Ægyptiorum per columnam ignis et nubis,
Interfecit exercitum eorum, et subvertit rotas cur-
rum, ferebanturque in profundum, quam in rem
procellam, fulmina et tonitrua in Ægyptios
immissa tibi diximus, quæ res Ægyptios dicere
compulerit: Fugiamus Israelem, Dominus enim
pugnat pro eis contra nos. Sic Josue 10, v. 10,
dicitur Deus Chanaanæos plagâ magnâ contri-
visse, ubi eadem vox est in Hebræo, ubi et paulò
post lapides grandinis in eos dicuntur immissi
mixtis, ut verisimile est, etiam tonitruis et ful-
minibus, 1 Reg. 7, v. 10, dicitur Deus intonuisse
fragore magno super Philistinum, eosque exterru-
isse: 2 Reg. 22, v. 14 et 45: *Tonabit de caelo
Dominus, et Excelsus dabit vocem suam; misit
sagittas, et dissipavit eos; fulgur, et consumpsit
eos.* Quod idem reperitur paucis immutatis
Psal. 17: *Et intonuit de caelo Dominus, et
Altissimus dedit vocem suam; grandis et carbones
ignis. Misit sagittas suas, et dissipavit eos;
fulgura multiplicavit, et conturbavit eos.* Rur-
sùm Psal. 145, v. 6: *Fulgura coruscationem,
et dissipabis eos; emitte sagittas tuas, et
conturbabis eos.* Quibus locis pro, *consumpsit,
conturbavit, conturbabis*, est vox ista hebræa
hamam; vides autem istiusmodi conturbationi et
stragi addi tonitrua, fulmina, voces sive fragores
et trepidus grandinem, sagittas et carbones ignis,
quæ posteriora non alia sunt à fulminibus. Ex
similibus igitur Scripturæ locis, ubi ad hostes
perterrefaciendos et disperdendos ferè legimus
procellas istiusmodi adhibitas, colligo planè
verisimile esse etiam hic ad Sisaram et Chana-
anæos terrendos fuisse easdem à Deo usurpatas.

UNIVERSAMQUE MULTITUDINEM IN ORE GLADI AD
CONSPPECTUM BARAC. Hoc etiam totum refertur
ad verbum *perterritus*, quod præcessit. Verùm
si Deus tonitru, fulminibus, grandine è caelo
missis terruit, quomodo dicitur terruisse in
ore gladii? Adde commodò quidem dici exerci-
tum consumi, percuti, devorari in ore gladii,
quæ formulâ loquendi passim utitur Scriptura;
at terri in ore vel ore gladii minus commodè.
Verùm notandum est hebræam vocem utrum-
que includere, et terrorem et contritionem;
unde pro eo quod interpres noster dixit, *per-
territus*, verterunt alii, *contrivit*; at rectius utrum-
que includeretur, et verteretur, uti dixi:
Magno fragore edito pacifactor contrivit; quæ
ratione manifestum est quomodo etiam os gla-
dii partes suas egerit in eo quod significatur
voce hebræa. Adde cum viderent Chanaanæi
præ stupore et pavore se vel resistere, vel
fugâ sibi consulere non posse, multum hunc
pavorem auxisse os gladii Israelitarum ipsis su-
perveniens. Porrò de ore gladii, et cur quævis
ratione os illi tribuatur aliis diximus.

VERS. 16. — ET OMNIS HOSTIUM MULTITUDO ES-
QUE AD INTERNELIONEM CADERET. In Hebræo et
Septuaginta disertius et significantius habetur:
*Ne unus quidem remansit, vel, non remansit usque
ad unum.* Solus autem Sisara dux, qui videba-
tur Baraci et militum manus evasisse, mulie-
ris manu occidit, ut mox refertur. Sed de hæc
historiâ plura sequenti capite tanguntur, quæ
nos ibi explanabimus.

VERS. 17. — AD TENTORIUM JAHEL UXORIS
HABER CINEI. Idcirco tentorium Jabel, non
ipsius Haber viri dicit, quia solebant femine
habitatione à viris separari, ut rectè notat hoc
loco Serarius, et nos alibi, ut Gen. 24, v. 50
et 67; et cap. 51, v. 35.

Nota verò pro eo quod Hebræa et textus no-
ster habet: *Uxoris Haber Cinei*, Septuaginta
in Romano codice habere: *Uxoris Haber socii
Cinei*, verùm illam additumculam *irizpa, socii*,
non agnosci Basileensis et Regius codex, et in
Romani codicis scholiis annotatur eam vocem
in aliis libris non haberi, nec apud Joannem
Damascenum in collectaneis locorum com-
muniun. Et verò cum vox propria *Heber*
Hebræis socium significet, vel societatem,
proclive est suspicari à quopiam unâ cum
voce propriâ ipsius significationem in textum
insertam, quæ prius fortè margini adscripta
erat.

ERAT ENIM PAX INTER JAHEL REGEM ASOR, ET
DOMUM HABER CINEI. Quæri potest, quâ ratione
cum Cinei cum Israelitis in unam eandem-
que remp. convenissent, eadem illis religio,
eadem sacra essent, non eodem hi tyrannidis
jugo opprimerentur, sed pax et securitas illis
à rege barbaro præstaretur? Crediderim ideo
factum, quòd ab eis rex ille nihil timeret, ut-
pote à belli negotiis remotis, vitæ pacificæ et
tranquillæ deditis, legis meditationi et virtu-
tum exercitiis assuetis; quæ omnia studia, ut
notat Serarius, in ipsis etiam barbarus rex
cum suis mirabatur, tantam vim habet etiam
in barbaris virtutum insignium splendor. Ac-
cedebat quòd cum hi Cinei à cæteris Israelitis
habitatione disjungerentur, non erat difficile
eis pacem præstare, dum cæteri gravi jugo
premerentur. Adde etiam, ut notat Serarius,
divinam protectionem, quòd cum hi à cæte-
rorum Israelitarum flagitiis et idololatriâ re-
moti essent, etiam ab his penam Deus abesse
volebat, cùmque ipse regum omnium corda in
suâ habeat, nullo negotio regis barbari
animum in eos ita inclinabat, ut etiam rex ille
eorum studiis et amicitia delectaretur. Neque

porum valebat ea res ut Israelitæ, quæ peccâ-
rant, manifestam in se Dei vindictam agnosce-
rent, neque aliunde quam à Deo peccatis
ipsorum offenso eam calamitatem ipsis obti-
gisse.

VERS. 18. — EGRESSA IGITUR JAHEL IN OCCUR-
SUS SISARÆ, DIXIT AD EUM: INTRA AD ME, DOMISE
MI, INTRA, NE TIMEAS. Quæri hic potest, fasne
fuerit Jaheli Sisaram decipere, domum invi-
tare, amicitiam simulare, et tacite quasi in
ipsius tabernaculo securitatem promittere,
cùm tamen ipsius exitium meditaretur? Ve-
rùm etsi res hæc suâ difficultate non caret, et
citra incommodum concedi posset in Jahel
mendacium, eum neque Jacob in præripiendâ
benedictione paternâ, nec Judith à mendacio
multi excusent, tamen in re præsentî primò
non satis constat an ipsa jam tum de nece in-
ferendâ cogitaret, an verò postea istud ei con-
siliun incidit. Rorsùm nihil hic vel aperti
mendacii, cum ipsa nihil affirmet, vel simula-
tionis, quæ non certis circumstantiis possit
esse licita; potuit enim permittere ut è verbis
suis deciperetur Sisara, licet ipsa alio sensu ea
acciperet. Si enim licet occidere, de quâ re
paulò post, quidni et hoc modo decipere, aut
deceptionem permittere, nihil tamen falsi,
vel contra mentem asserendo? Et quoniam
simulatio amicitie et securitatis, idque eo
animo ut quis decipiatur, videatur mendacii
species esse; non est tamen, si ista simulatio
verum sensum eo operantis vel loquentis in-
tentione habere possit: potuit autem hic sen-
sus esse, *Intra, ne timeas*; nemo enim domi
est, à quo meritò tibi timere possis, quando
quidem nec ipsa jam domi, vel in tabernaculo
esset, neque à feminâ belli dux meritò timere
deberit. Quòd si hujusmodi ad decipiendum
hostem artificium reprehenditur, et mendacii
arguitur, ne omnia militum in bello justo stra-
tagemata, qui paratis insidiis dolo ad insidia-
rum locum pellicunt, pari jure in mendacii
reponantur. Sunt tamen qui Jahelém fallaciter
securitatem promittentem mendacii rem fac-
ciant, sunt qui promissâ securitate violata: fi-
dei eam accusent, cum promissa securitas vel
fides data hostibus, etiam infidelibus et hæreti-
cis servanda sit. Sed de hæc re infra eum de
Sisaræ cæde agetur.

QUI INGRESSUS TABERNACULUM ERAS. Jam blandè
enim invitatus, et jam à fugâ fatigatus; nihil-
que aliud quam latebras expetens, utroque
oblatas et minori periculo obnoxias, utpote
apud feminam; eandemque, ut existimabat,

amicam, mirum non est si tam facile hasce latebras admisit.

ET-OPERTUS AB EA PALLIO. Pallium hic quid sit non facile certò definias. Hebraicè habetur *semicha*, quæ vox alibi nusquam in Scripturâ reperitur; porò Rabbinì, et vocabulorum Hebraicorum interpretes nihil definiunt, (neque verò possunt) sed vel velum, vel operimentum, vel pannum grossum, vel stragulum villosum esse aiunt; et ferè deducunt à כַּח *samach*, mutatione alinis literæ, quod inter cætera significata etiam habet, *jungere, conjungere, imponere, circumdare*, quæ omnes vesti vel stragulo notationes adaptari possunt. Septuaginta hic sunt varii: Romanus enim codex habet: Παλαίαν αὐτὸν ἱματίον, quod Flaminius vertit: *Circumtulit eum indumento*; at Basileensis et Regius codex habet: Συνεδούλη αὐτὸν ἐν τῷ δέπμα (vel δέπμα) αὐτῆ, quod vertunt: *Cooperavit eum in pallio suo*, quomodò etiam Origènem legisse constat, et in schollis Romani codicis notatur hanc etiam Augustini fuisse lectionem. Porò δέπμα vestimentum è pills densum est, licet interpres Origenis, pellem, verterit; nec id incommodè, siquidem Suidas utramque significationem jungit: δέπμα, inquit, δίγμα, βύρα, ἢ τρίχων παρατάραμα, hoc est, δέπμα, pellis, bursa seu corium vel velum è pills confectum. Planè similia habet Hesychius. Porò ἱματίον, et ἱματίονα definit Hesychius πῶμα, ἢ βύρα, hoc est, *operculum, vel vitis pannus*. Suidas verò esse ait τὸ τῷ προτέρῳ ἱματίονον, quod priori *superinjicitur*, quæ notio tam vesti, quam stragulo convenire potest. Varinus utramque explicationem conjungit. E quibus omnibus intelligere possumus vile aliquid fuisse stragulum, vel vestem seu pelliceam, seu villosam, ita ut pellis exuta non esset, vel aliquid hujusmodi. Nolim gausape fuisse intelligas villosum, quod in lautiorum duntaxat usu Romæ fuisse è Martiali Apophoreti discimus, et inprimis ubi pro titulo est, gausapa villosa vel mantile, sic ait:

Nobilis villosa tegant tibi lintea citrum,
Orbis in nostris circulus esse potest.
Et paulò post, ubi pro titulo pænula gausapina:

Is mihi cándor inest, villorum gratia tanta est,
Ut me vel mediâ sumere messe velis.

Hæc enim lautitia in Cinæorum tabernaculis, qui severioris vitæ modum profitebantur, non congruebat; at credibilis est endromydi quippiam extitisse, simile, quod itidem constat fuisse crassum, hirsutum et villosum, quo

Romæ utebantur palæstritæ post cursum et certamen ad calorem fovendum, quam sic describit Martiali l. 4, epig. 19:

Hanc libisequanicæ pinguem textriceis alumnam,
Quæ Lacedæmonium barbara nomen habet,
Sordida, sed gelido non aspernanda decembri,
Dona peregrinam mittimus endromyda.

Ne madidos intret penetrabile frigus in artus,
Neve gravis subitè premat Iris aquâ.

Ridebis ventos hoc munere textus et imbres,
Non sic in Tyriâ sindone tutus eris.

Magis igitur hæc apta, utpote quam sordidam, seu vilem vocat, pauperibus, vel severioris vitæ amatoribus, etsi ob commoditatem et ipsi divites eâ in spectaculis uterentur: hinc et in Apophoreti idem Mart. ubi pro titulo est, *Endromys*, ait:

Pauperis est munus, sed non est pauperis usus;
Hanc tibi pro togalâ mittimus endromydam.

VERS. 19. — DA MIHI, OSSECO, PAULULEM AQVE, QUIA SITIO VALDÈ. Nimirum metus et trepidatio orta ex fugâ sudoreque, lassitudo, et sitis refocillationem posebant. Aquam, non vinum, ut rectè annotavit Serarius, poscit, vel quia aqua siti æstuantì præ vino solet esse gratior, vel quia ipse Sisara satis nôrat apud Cinæos vinum non reperiri, quos porò novebat esse abstemios, iisque vitæ instituto interdicitam omnem vini potionem, ut de Rechabitis perspicuè indicat Jeremias cap. 35.

QUE APERUIT UREM LACTIS, ET DEDIT EI BIBERE. Addit Josephus avidè et copiosè bibisse, quod per se sat est verisimile in tam ardente siti; sed de suo addit lac istud fuisse διασφόρῃς, jam corruptum, vel, ut vertit Gelenius, acidum; id enim nec Scriptura indicat, nec corruptum potioni aptum est, etsi oxygala, seu lac acidiusculum sitientibus gratis accidere solet, et febricitantibus febris restinguenda causâ, præsertim si capitis absit dolor, subinde imperetur. Deinde c. seq., v. 25, ubi dicitur Jahel Sisaræ potenti potum obtulisse butyrum, satis indicatur purum lac et recens, à quo necdàm secretum esset butyrum, seu lactis cremor, fuisse ei datum. Cur autem lac ei dederit, cum aquam peteret, factum vel testificandæ humanitatis causâ, cum ibi nulla esset præstantior potio, etsi in fraudem, vel ut citius in somnum eundemque profundum hausto copiosiore lacte solveretur: solet enim lac, præsertim si copiosius hauriatur caput ferire, eique gravedinem somnique appetentiam afferre.

VERS. 20. — ET CUM VENERIT. Hoc est, si ve-

nerit quis, ut disertè habent Hebraea et Septuaginta.

VERS. 21. — CLAVEM TABERNACULI. Quo videlicet ad firmandum tabernaculum, ejusque vela expansa utebantur, ob idque et magnum et peracutum, quem Septuaginta *pazillum* vocant. E ferro fuisse, utpote ad tempora tenebranda magis accommodatum, nemo facillè dubitet, et Josephus asserit, qui αὐτῶν κλειὸν appellat, Septuaginta tamen πείραλον, hoc est, *pazillum* habent, qui clavus est ligneus sed catachresticè ab iis dictum existimo. Usa autem ad mortem inferendam Jahel hoc clavo, quòd apud Cinæos arma, quibus alios offenderent, deesse.

ASCONDITÈ ET CUM SILENTIO. Unica vox est in Hebræo, uti et apud Septuaginta, in Romano quidem codice ἐν κρυπῆ, in occulto, in Basileensi et Regio ἡσυχίᾳ, silentio.

PERCUSSIQUE MALLEO DEFIXIT IN CEREBRUM USQUE AD TERRAM. Si textum nostrum duntaxat attendamus, non dubium illud, usque ad terram, ad clavum referri, qui per tempora adactus ipsam terram attingeret; quod facillè fieri potuit si stragulo duntaxat vel levi calcitrâ substratâ in ipsâ terrâ jaceret; fieri enim potuit ut grandis ille clavus tam validè adigeretur, ut transfixis utrinque temporibus et stragulo, terram ipsam contingeret vel morderet, quod Josephus dixit: *Confixit pavimentum*. Quod autem aliqui fingunt quasi Sisara à terrâ in lecticâ sublatus esset, et clavus utroque tempore permeato ulterius in terram dissilisset, difficile id creditur, cum nec facillè quis eam rem animo sibi subjiciat et repugnet versui sequenti, ubi habetur: *Et clavum infixam in tempore ejus*. Porò ex aliis textibus res paulò obscurior an id quod ad terram pervenit sit clavus ipse, an Sisara: nam sive Hebræam vocem vertamus, *desiluit, vel descendit in terram, vel fixit se in terram*, de quâ re nos diximus supra c. 1, v. 14, videretur posse tam ad clavum quàm ad Sisaram referri posse. Idem de versione Septuaginta dici posset, qui vel διεξέδωκεν ἐν τῷ γῆ, dixerunt, quod Flaminius vertit, *prolapsus est in terram*: relictis vērtisset, *penetravit in terram*, vel διεξέδωκεν ἐν τῷ γῆ, quod reddunt Latini interpretes, *impulsi in terram*. Nihilominus censeo veritè et accommodatius ad clavum referri, ut cum interprete nostro passim videntur referre omnes, et illud apud Septuaginta διεξέδωκεν, *penetravit*, indicat. Ex quo facillè colligas significationem vocis Hebrææ *sanach* non esse desillire, descendere, prolabi, sed infligi, pene-

trare: quomodò enim clavus adhuc infixus cerebro, ut habetur vers. sequenti, prolaberetur in terram? at facillè contingere potuit ut transfixio cerebro etiam aliquo usque terram morderet et penetraret, cum esset clavus ingens. Fortè etiam in qualibet trajectione, quâ homo utrinque perfolidit, locum habere potuit hæc locutio, etiamsi clavus terram non contingeret, quemadmodum in simili explicatur sumus 2 Reg. 18, v. 11.

Nota verò totum hunc locum non eodem modo legi apud Septuaginta in diversis codicibus. Codex Romanus habet: *Et infixit pazillum in tempore ejus, et penetravit in terram; et ipse stupefactus (soporatus minus rectè Latinus reddidit interpres) obtenebratus est, et mortuus est*. Basileensis verò codex habet: *Et infixit pazillum in maxillâ ejus, et impulsi in terram, et ipse palpitavit, et expiravit, et mortuus est*. Regius codex Basileensis consentit, nisi quòd pauca verba adjiciat: *Et ipse palpitavit inter pedes ejus*. Origènes videtur potius hæc posteriorè Basileensi vel Regii codicis lectionem secutus, qui perspicuè indicat se legisse, *in maxillâ, non in tempore*. Non est tamen in sensu discrepantia.

Questio autem est circa hoc Jahelis factum, fasne ei fuerit Sisaram occidere? Difficultas ex aliquo capitulo nascitur: primum quòd pax fedusque esset inter Jabin regem Asor, et Haber Cinæum; federatum autem interficere, maxime si fedus juratum sit, omninò est illicitum; secundum, quia ipsa privata erat, imò et Israelitarum populo genere extranea; tertium, quia amicè ad hospitium invitato securitatem promiserat. Dicendum tamen rectè eam et justè occidendo fecisse, tum quia ipsa ob hoc facinus laudatur cap. seq. v. 24, et benedicta appellatur, tum quia vel divino instinctu fecit, vel certa aliunde fuit de divinâ voluntate. Quocirca, etsi non eam passim omnes à mendacis dolosisque simulatione excusent, à quo tamen nos supra absolvimus v. 18, excusant tamen facinus hoc et laudant; multoque magis ea res patèbit ex dicendis etrespensione ad singula capita. Igitur ex primo capite nullum hic vel injustitiæ vel perjurii peccatum; neque enim verisimile est pacem illam, quæ fuit inter Jabin et Haber fuisse vel solemni federe, vel juramento firmatam; nihil enim simile Scriptura indicat, neque credibile est Asorsibi ab imbellibus, pacificis, et armorum usui insuetis timuisse, vel solemnem hanc pacem actionem exegisse. Verisimile igitur Haber Cinæo pacem cum Jabin

fuisse, vel quia ipse tributo aliquo vexationem redimebat, regisque sponsione ipsicautum erat, vel quod malim etiam absque tributo securitatem ei ab re promissam, quod ab eo, ipsiusque familiâ nihil timeret, virtutumque studia etiam barbari regis amorem sibi conciliassent. Adde si juramentum intervenisset, tandiù illud obligâsse, quamdiù eo religionis vinculo Cinâi soluti non essent; solvi autem à Deo poterunt, et reipsâ soluti fuisse censi debent, cum à Deo imperatum est Israelitis, cæterisque, qui de eodem rep. erant, publicum cum Jabin ejusque exercitu, ac internecinum bellum.

Ex secundo capite nulla injustitia, cum Jabin et Sisara declarati essent totius reip. Israeliticæ hostes publici, ob idque tum à Deo, tum à republicâ facta cuique privato publica potestas eos è medio tollendi. Et quamquam ipsa genere Israelitis non esset, erat tamen Israeliticæ reip. membrum et ejusdem cum cæteris Israelitis religionis, eodem templo, iisdem saceris utens. Quin etiam addi potest peccaturam fuisse Jabelem, si Sisaram vel occulisset, vel aliter morti eripisset, si poterat occidere; siquidem cum Deus occidi vult quempiam, non

CAPUT V.

1. Cecineruntque Debhora et Barac filius Abinoem in illo die, dicentes :

2. Qui spontè obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite Domino.

3. Audite, reges; auribus percipite, principes : Ego sum, ego sum quæ Domino canam, psallam Domino Deo Israel.

4. Domine, cum exires de Scir, et transires per regiones Edom, terra mota est, cœlique ac nubes distillaverunt aquis.

5. Montes fluxerunt à facie Domini, et Sinai à facie Domini Dei Israel.

6. In diebus Samgar filii Anath, in diebus Jabel quieverunt semitæ, et qui ingrediebantur per eas ambulaverunt per calles devios.

7. Cessaverunt fortes in Israel et quieverunt, donec surgeret Debhora, surget mater in Israel.

8. Nova bella elegit Dominus, et por-

tantum jus datur cuique è rep. cum è medio tollendi, sed etiam necessitas et obligatio id faciendi, si facultas adsit, vel quoquo modo ad eam necem afferendam adjuvandi, imponitur. Quocirca ipsa commoditate oblatâ uti debuit, neque expectandum dùm vel Barac, vel quis alius Israelita, quæ res incerta erat, adveniret, ne, si evasisset, bellum ipse redintegret: quâ ratione non parùm ipsa de patriâ et religione merita fuisse censi debet.

Ex tertio itidem capite nulla injustitia; nam, ut declaratum est, fas ei erat occidere; fas igitur etiam ei erat uti mediis ad eam rem accommodatis; erat autem accommodatum ad id medium domum recipere, domum invitare, benignè et humaniter accipere, potu reficere, doloque, citra mendacium tamen, in eum locum insidiarum et somnolentiam inducere, ex quo commoditas nasceretur rei periculi, non secus atque hujusmodi stratagemata, quibus fugæ simulatione vel aliis dolis hostes in fraudem necemque inducuntur, inter milites laudari solent. Itaque nihil ipsa contra fidem datam, vel securitatem promissam fecit, cum ipsa eam non promississet nisi falsâ persuasione Sisaræ.

CHAPITRE V.

1. En ce jour-là Debhora et Barac, fils d'Abinoëm, chanterent ce cantique :

2. Vous qui vous êtes signalés parmi les enfants d'Israël en exposant volontairement votre vie au péril, bénissez le Seigneur.

3. Ecoutez, rois; princes, prêtez l'oreille : C'est moi, c'est moi, qui chanterai un cantique au Seigneur, qui consacrerai des hymnes au Seigneur le Dieu d'Israël.

4. Seigneur, lorsque vous êtes sorti de Scir, et que vous passiez par le pays d'Edon, pour nous donner votre loi sur le mont Sinai, la terre a tremblé, les cieus et les nuées se sont fondus en eau,

5. Les montagnes se sont écoulées comme l'eau devant la face du Seigneur; Sinai s'est comme fondu devant la face du Seigneur le Dieu d'Israël.

6. Au temps de Samgar, fils d'Anath, au temps de Jabel, les sentiers de Juda n'étaient plus battus de personne, et la crainte des Chananéens a fait que ceux qui y devaient aller ont marché par des routes détournées.

7. On a cessé de voir de vaillants hommes dans Israël; il ne s'en trouvait plus jusqu'à ce que Debhora se soit élevée, jusqu'à ce qu'il se soit élevé une mère dans Israël.

8. Le Seigneur a choisi de nouveaux com-

tas hostium ipse subvertit; clypeus et hasta si apparuerint in quadraginta milibus Israel.

9. Cor meum diligit principes Israel : qui propriâ voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Domino.

10. Qui ascenditis super nitentes asinos, et seditis in judicio, et ambulatis in viâ, loquimini.

11. Ubi collisi sunt currus, et hostium suffocatus est exercitus, ibi narrentur justitiæ Domini et clementia in fortes Israel. Tunc descendit populus Domini ad portas, et obtinuit principatum.

12. Surge, surge, Debhora; surge et loquere canticum : surge, Barac, et apprehende captivos tuos, fili Abinoem.

13. Salvatæ sunt reliquæ populi, Dominus in fortibus dimicavit.

14. Ex Ephraim delevit eos in Amalec, et post eum ex Benjamin in populos tuos, ô Amalec; de Machir principes descenderunt, et de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum.

15. Duces Issachar fuere cum Debhora, et Barac vestigia sunt secuti, qui quasi in præceptis ac barathrum se discrimini dedit; divisio contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

16. Quare habitas inter duos terminos, ut audias sibilos gregum? divisio contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

bats et une nouvelle manière de faire la guerre; car il fait commander son armée par une femme, et a pris pour soldats des hommes désarmés. Aussi il a lui-même renversé les portes des villes de ses ennemis, et son peuple y a trouvé des armes, au lieu qu'apparavant on ne voyait ni bouclier ni lance parmi quarante mille soldats d'Israël.

9. Mon cœur aime les princes d'Israël, qui ont combattu si vaillamment avec des forces si indigales. O vous, qui vous êtes exposés volontairement au péril, bénissez le Seigneur.

10. Parlez, vous autres, et publiez sa gloire, vous qui montez sur des ânes d'une force et d'une beauté singulières, vous qui remplissez les sièges de la justice, vous qui êtes sur les chemins, occupés au négoce ou appliqués aux travaux de la campagne.

11. Que là où l'on voit ces débris de chariots renversés, où l'on voit le carnage de l'armée ennemie, que là même on publie la justice du Seigneur et sa clémence envers les braves hommes d'Israël, qu'il a remplis de force et de courage pour combattre ses ennemis. Alors le peuple du Seigneur a paru aux portes des villes ennemies, et il s'est acquis la principauté et l'empire sur elles.

12. Courage, courage, Debhora; excitez-vous, animez-vous et chantez un cantique au Seigneur. Excitez-vous, ô Barac, fils d'Abinoëm, saisissez-vous des captifs que vous avez faits sur vos ennemis.

13. Les restes du peuple de Dieu ont été sauvés par cette victoire que les braves d'Israël viennent de remporter. C'est le Seigneur qui a combattu dans ces vaillants hommes.

14. Il s'est servi autrefois de Josué, de la tribu d'Ephraïm, pour exterminer les Chananéens en la personne des Amalécites; et il s'est servi encore depuis d'Aod, de la tribu de Benjamin, contre tes peuples, ô Amalec. Des princes vaillants sont descendus de Machir, et ont conquis le pays de Galaad, et aujourd'hui il est sorti de Zabulon des hommes belliqueux et capables de mener une armée au combat.

15. Les chefs d'Issachar, non moins vaillants que ceux de Zabulon, ont été avec Debhora, et ont suivi les traces de Barac, qui s'est jeté dans le péril comme s'il se fût précipité dans un abîme. Pour Ruben, il était alors divisé contre lui-même, ne sachant quel parti il devait prendre; et les plus vaillants de cette tribu, au lieu de marcher au secours de leurs frères, n'ont fait autre chose que disputer.

16. Pourquoi demeurez-vous ainsi entre deux